

**MULTIDISZCIPLINÁRIS KIHÍVÁSOK
SOKSZÍNŰ VÁLASZOK**

GAZDÁLKODÁS- ÉS SZERVEZÉSTUDOMÁNYI FOLYÓIRAT

**MULTIDISCIPLINARY CHALLENGES
DIVERSE RESPONSES**

JOURNAL OF MANAGEMENT
AND BUSINESS ADMINISTRATION

Online folyóirat

FŐSZERKESZTŐ: FENYVESI Éva, PhD
SZERKESZTETTE: VÁGÁNY Judit Bernadett, PhD

Borító: FLOW PR

Kiadja: Budapesti Gazdasági Egyetem

Felelős kiadó: Prof. Dr. Heidrich Balázs, rektor

ISSN 2630-886X

2022.

**LENGYELORSZÁG MEGHATÁROZÓ BEFOLYÁSA
KELET-KÖZÉP-EURÓPÁN BELÜL**

**DOMINANT INFLUENCE OF POLAND IN EAST-
CENTRAL EUROPE**

TAMÁS Szintia

Kulcsszavak: *külpolitika, nemzetközi kapcsolatok, energetikapolitika*

Keywords: *foreign policy, international relations, energy policy*

JEL Kódok: N14; O10

<https://doi.org/10.33565/MKSV.2022.02.03>

ÖSSZEFOGLALÓ

Kelet-Közép-Európában Lengyelország igen fontos szerepet tölt be a gazdaságban. A tanulmány középpontjában Lengyelország meghatározó befolyásának vizsgálata áll a kelet-közép-európai térségen belül. Több mint egy évszázada meghatározza a lengyel külpolitika irányát az ország földrajzi helyzete, valamint a nagyhatalmak közé való ékeltsége. A tanulmány célja a lengyel külpolitikai irányultság elemzése és bemutatása.

A tanulmány hat részre oszlik. Az első részben bemutatom a kutatás elméleti keretrendszerét, a második részben pedig a tanulmány módszertanát. A kutatásom harmadik részében Lengyelország jelenlegi helyzetének történelmi előzményeit mutatom be. Ezt követően Lengyelország szerepét ismertetem az 1990-es években, illetve a lengyel-orosz kapcsolatokat, amelyen belül részletesen bemutatom az orosz-ukrán konfliktust is. Végül a lengyel energetikapolitikát vizsgálom meg, majd pedig a tanulmány végén a Lengyelország meghatározó befolyásáról megfogalmazott következtetések zárnak.

A tanulmány kutatási módszere a társadalomtudományokban leggyakrabban alkalmazott kutatási design mentén épül föl: korábbi elméleti eredményekre építő elméleti keret felvázolása, a főbb elméleti és empirikus irodalmak összegzése, amelyet a hipotézisek meghatározása követ, majd a kutatási kérdések operacionalizálása, illetve a vizsgálati dimenziók kialakítása, legvégül pedig a konklúziók levonása.

Lengyelország szerepe egyre nem csak a kelet-közép-európai régióon belül jelentősebb, hanem globálisan is. Egyrésztől elsődleges segítséget nyújthat a jelenlegi orosz agresszió ellen Ukrajnából menekülő személyek számára, valamint támogathatja az Európai Unió által nyújtott humanitárius segélynyújtások sikerességét. Másrésztől pedig a Norvégiával ápolt kiváló kapcsolata által jó üzleti partner és közvetítő lehet a kelet-közép-európai országok számára az energetikapolitika kérdéseiben.

SUMMARY

Poland plays significant economic role in Central and Eastern Europe. This study focuses on Poland's dominant influence in the Central and Eastern European region. For more than a century, the direction of Polish foreign policy has been determined by the country's geographical

location and position as a major power. The aim of this study is to analyse and present the orientation of Polish foreign policy.

The paper is divided into six parts. In the first part, I will present the theoretical framework of the research and in the second part the methodology of the study. In the third part of my research, I will give the historical background of the current Polish economic and political situation. I will then describe Poland's role in the 1990s and the Polish-Russian relations, including a detailed discussion of the Russian-Ukrainian conflict. Finally, I will examine Polish energy policy, concluding with a discussion of Poland's decisive influence.

The research methodology of this paper follows the research design most used in social sciences: outline of a theoretical framework based on previous theoretical findings, a summary of the main academic and empirical literature, followed by the definition of hypotheses, operationalisation of the research questions and the development of the dimensions of the study, and finally, conclusions. The role of Poland is becoming increasingly important not only within the region of Central and Eastern Europe but also globally. On the one hand, it can provide primary assistance to people fleeing Ukraine in the face of the current Russian aggression and support the humanitarian aid provided by the European Union. On the other hand, its excellent relations with Norway make it an excellent business partner and mediator in energy policy for the countries of Central and Eastern Europe.

BEVEZETÉS

A tanulmány középpontjában Lengyelország kelet-közép-európai térségen belüli meghatározó befolyásának, valamint a lengyel külpolitika alakulásának vizsgálata áll. Az általam vizsgált országot a 18. században három alkalommal is felosztották az akkori nagyhatalmak Ausztria, Oroszország és Poroszország. Emiatt a történelmi múlt, a hagyományok és az irodalmi alkotások jelentették a lengyel nemzet alapjait. Bár a 20. század első felében rövid időre visszaállították az önálló lengyel államot, azonban 1939-től a hitleri Németországhoz, majd 1945-től a Szovjetunióhoz tartozott a felszámolt Lengyelország. 1990-ben visszanyerte a

függetlenségét és ezáltal egy teljesen új fejezet kezdődött a régióban mind a bel- és külpolitika területén egyaránt.

ELMÉLETI HÁTTÉR

Lengyelország jelenlegi politikai és gazdasági helyzetének megértéséhez segítséget jelentenek egyrészt a nemzetközi kapcsolatokra vonatkozó elméletek, valamint az integrációelméletek. Ez alapján az elméleti keretrendszer ebből a két elméleti irányból indul ki, és vizsgálja meg, hogy az európai integráción belül milyen helyet foglal el Lengyelország, továbbá egyéb kapcsolódó szakirodalom ismertetése mellett kitér a vizsgált állam integráción belüli szerepének alakulására is.

Az integrációelméleteknek két fő irányát ismerjük: a föderalistát, valamint a kormányközi megközelítést. Az elmúlt évtizedekben azonban több jelentős elméleti irányzat is megfogalmazódott. Példaként említhető a funkcionalizmus, az euroföderalizmus, a neofunkcionalizmus, a kormányköziség, valamint az interdependencia. Az előbbieken felsoroltak a tagállamok szuverenitásának alakulását is elemzik (Halmai, 2020:18).

A neofunkcionalizmus irányzat alapelemei közé sorolhatók a következők: a nemzetállam alkalmatlan az európai problémák megoldására, illetve az átalakulás csak fokozatosan egymásra épülő folyamatok révén végezhető el. Továbbá ide vehetjük a nemzetállam jelentőségének mérséklődését, valamint a polgárok lojalitásának és a lobbicsoportok aktivitásának áthelyeződését (Halmai, 2020:18). Az integrációelmélet harmadik generációja, akik az 1990-es években tevékenykedtek már nem a nemzetközi kapcsolatok síkján értelmezik az európai integrációt, s magát az Európai Uniót politikai entitásnak tekintik. Az európai integráció eredménye, hogy egyre inkább államszerű társulásnak tekinthető. Az Európai Unió törvényhozó, végrehajtó, igazságszolgáltató intézményei, jogrendszere, a mindennapokban is érvényesülő szakpolitikai belső politikai szférát alakították ki, amelynek elemzéséhez a nemzetközi kapcsolatok elméletei már nem elegendők (Halmai, 2020:18).

Az institucionalista megközelítésen belül az intézmények maguk is hozzájárulnak a folyamatokhoz, ezáltal létrehozva az integráció újabb és újabb szereplőit (Halmai, 2020:18).

Az Európai Unió egy többszintű kormányzati rendszer alapján működik, amelyben állandóak az interakciók a nemzeti, a regionális és a helyi szereplők között. Ezentúl az Európai Unió egy többszintű politikai hálózatok rendszere, amelyen belül a szupranacionális intézmények nagy mértékben befolyásolják az integráció fejlődését (Halmai, 2020:19).

A gazdasági integráció azt jelenti, hogy az önálló részek egy egységes rendszerbe összekapcsolódnak; ezáltal egy kooperáció jön létre, azonban azt jóval meghaladja. Ennek köszönhetően a tagállamok a kompetenciák egy részét nemzetek feletti rendszerbe összpontosítják, valamint szupranacionális struktúrákat alakítanak ki. Gazdasági integrációnak tekinthetjük az európai integrációt, amely a következőképpen épül fel. A versenytársakhoz mérten kisméretű nemzeti piacok a négy alapszabadság intézményi konstrukciója, tehát az áruk, a szolgáltatások, a személyek és a tőke szabad áramlás alapján egyre inkább kontinentális piaccá egyesülnek. E kontinentális piacon lényegesen intenzívebbé válhat a gazdasági verseny. Az így létrejött intenzívebb verseny megnöveli a piaci szereplők teljesítménykényszerét, valamint kikényszeríti a hatékonyság növelését. Ennek köszönhetően a mikroszintű hatékonyságjavulás szükségképpen elvezet a makrogazdasági hatékonyság, annak révén pedig a nemzetgazdasági teljesítmény növekedéséhez. E piaci integrációs mechanizmus sikeres működése megteremti a jólét folyamatos növekedésének a lehetőségét (Halmai, 2020:13).

A második világháborút követő éveket az európai gazdasági integráció rendszerének kiépülése határozta meg. Az Európai Unió-szerződésben kitűzött fő célok a következők: egy erős belső piac létrehozása, amely elősegíti a gazdasági, a társadalmi és a területi kohéziót, illetve a tagállamok közötti szolidaritást.

További fő célja az Uniónak, hogy gazdasági és monetáris uniót hozzon létre, amelynek pénznem az euró (Halmai, 2020:19).

Lengyelország az európai gazdasági integráción belül mindig is kiemelkedő szerepet foglal el, mint ahogy azt az elemzésemben a későbbiekben hosszasan kifejttem, hogy az általam vizsgált ország nemcsak előmozdítja a tagországok közötti szolidaritást, hanem meghatározó gazdasági súllyal is rendelkezik a térségben. Ezeken kívül fontos még kiemelni az egyes intézmények jelentőségét is, amelyeknek fő célja a folyamatos gazdasági növekedés fenntartása.

ELEMZÉS MÓDSZERTANA

A kutatás a társadalomtudományokban leggyakrabban alkalmazott kutatási design mentén épül fel: korábbi elméleti eredményekre építő elméleti keret felvázolása, a főbb elméleti és empirikus irodalmak összegzése, amelyet a hipotézisek meghatározása követ, majd a kutatási kérdések operacionalizálása, illetve a vizsgálati dimenziók kialakítása, legvégül pedig konklúziók levonása.

Az elméleti keretrendszer az integrációk elméletéből indul, és megvizsgálja, hogy az európai integráción belül milyen helyet foglal el Lengyelország. A kutatás módszertanát tekintve a történelmi institucionalizmus megközelítésre épít, mivel a vizsgált állam jelenlegi politikai és gazdasági helyzetét a történelmi előzmények tükrében elemzi.

Az institucionalista megközelítéseket általában két fő feltevés jellemzi: a történelmi kérdések és az intézményi kérdések. A történelmi institucionalizmus úgy gondolja, hogy a történelem számít, mivel a politikaalkotás olyan elemeket azonosítja, amelyek idők folyamán stabilak. Összességében azt hangsúlyozza, hogy az alkalmi folyamatok időzítése, sorrendje és az útfüggőség hogyan hat az intézményekre, és ezáltal hogyan alakítja a társadalmi, politikai és gazdasági változásokat. Az intézmények tekintetében figyelembe vehető minden olyan intézmény, amely „beágyazódik” a politikai gazdaság szervezeti struktúrájába, beleértve az állam politikai gazdaságban betöltött szerepét is, mint például az

állami tulajdonú vállalatok irányítása. A jelen tanulmány módszertanát tekintve a történeti institucionalizmust használom, amely segítséget nyújt Lengyelország meghatározó befolyásának megvizsgálásához (Steinmo, Thelen, & Longstreth, 1992).

Ezen az elemzési kereten belül megvizsgálom, hogy milyen történelmi előzmények vezettek el Lengyelország regionális vezető szerepéhez, továbbá ismertetem Lengyelország szerepét az 1990-es években, illetve a lengyel-orosz kapcsolatokat, amelyekben belül részletesen bemutatom az orosz-ukrán konfliktust is. Az elemzésem második felében az energetikapolitikára is kitékintést teszek, ugyanis a napjainkban ez egy kulcsfontosságú terület.

Lengyelország történelmi előzményei

A lengyel nép számára a történelem során a polgári átalakulás folyamata és a nemzeti ébredés a hiányzó állami tényezők, mint például a politikai határok, illetve az állami intézmények nélkül zajlott le. Lengyelország határait tekintve a történelem során több mint egy évszázadon át felosztott volt. Emiatt a lengyel lakosság számára a hova tartozás kérdését a földrajzi határok, valamint az intézmények helyett a történelmi múlt, a hagyományok, valamint az irodalmi alkotások jelentették.

Ennek ellenére a nemzetté válás útján a kelet-közép-európai térség népei közül a lengyel járt legelől. Lengyelországban a modern irodalom kialakulása már a 18. században II. Szaniszló Ágost uralkodása alatt megkezdődött. 1807 és 1814 között egy hatkötetes szótárt adtak ki, amely megteremtette az anyanyelvi alapot. Ezen időben azonban számos irodalmi alkotás is napvilágot látott. Ezek közül az egyik legkiemelkedőbb mű Józef Wybicki „*Lengyelország még nem veszett el*” című híres költeménye, amelyből később a lengyel nép himnusza született. A másik legismertebb alkotás Adam Naruszewicz 1780-tól kiadott hatkötetes „*A lengyel nemzet története*” című munkája, amely elsőként mutatta be, és foglalta össze a lengyelség korai történetét (Romsics, 2020:81-84).

A 18. század közepén öt állandó színház és tíz vándortársulat játszott lengyel nyelven. A kelet-közép-európai térségében először Varsóban 1778-ban adtak elő operát nemzeti nyelven. Ez hatalmas előrelépésnek számított, hiszen még Budán is csak 1793-ban valósult meg. Többek között ennek tükrében láthatjuk, hogy a 19. század első felében a lengyel művészetek a fénykorukat élték. A kor legkiemelkedőbb írói közé tartozott Adam Mickiewicz, és Juliusz Slowacki, akik alkotásaikban a hazaszeretet vonalát erősítették. 1846-ban Stanislaw Moniuszko az eddig legmeghatározóbb lengyel nemzeti operát készítette el, amelynek címe Halka. A 19. századi lengyel társadalom fő célja az újraegyesítés volt, vagyis az 1772-es felosztás előtti határok visszaállítása. Az újraegyesítés megvalósításában azonban számos elképzelés létezett, mint például Adam Mickiewicz, a párizsi emigráns szerint az orosz birodalom romjain kell újra-építeni Lengyelországot (Romsics, 2020:81-84).

A lengyel volt az egyetlen olyan nép, amely a 19. század első részében a függetlenségének kivívására elsőként kísérletet tett. A felkelés 1830-ban történt, s a gyors katonai sikereknek köszönhetően egy rövid időre ideiglenes nemzeti kormány is alakult. A lengyel felkelés azonban egyik nagyhatalomnak sem ért annyit, hogy szembe kerüljön Oroszországgal. Ennek köszönhetően az orosz cár a felkelést sikeresen leverte, és egy öttagú államtanácsot hozott létre. A felkelést követően az orosz kormány nagy mértékben korlátozta Lengyelországot, példaként említhető az iskolahálózat átalakítása, amelyet teljesen orosz irányítás alá helyeztek, valamint a lengyel országgyűlés felosztása is. Az egyetlen olyan szervezet, amelyet az orosz cár nem vont a hatalma alá, az a lengyel katolikus egyház volt, amely ebben az időszakban töltődött fel azzal a nemzeti szellemmel és tudattal, amely elkísérte a lengyel nemzetet a történelem útjain mind a mai napig (Romsics, 2020:124-126).

Az első világháborút lezáró békeszerződések tekintetében a legtöbb konfliktust Lengyelország határainak kérdése jelentette. Lengyelország területi kiterjedésére, valamint etnikai összetételére vonatkozóan számos elképzelés született, a

homogén nemzetállamtól egészen a soknemzetiségű konstrukcióig. Az előző terv a korábbiakban már említett 1772 előtti határokat foglalta volna magába, ezzel szemben a homogén nemzetállam elképzelés egy sokkal kisebb területtel rendelkező Lengyelországot kívánt megvalósítani. Mindkettő terv a korábbiakban már említett 19. században alakult ki, és Lengyelország politikusai, költői, államférfiai a 20. század folyamán ezt tekintették fő céljuknak. Az első világháború ebben a tekintetben nagy jelentőséget hordozott magában, hiszen nemcsak a cári Oroszország hanyatlása, hanem annak reménye is felcsillant, hogy valamely hatalom felvállalja a lengyelség érdekeit (Snyder, 2012:187-223).

Wilson, amerikai elnök a 14 pontból álló békejavaslatában a 13. pont a következőket tartalmazta:

„Független lengyel államot kell létesíteni, amely magában kell, hogy foglalja a vitathatatlanul lengyel lakosság lakta területeket, szabad és biztosított kijáratot kell biztosítani számára a tengerhez.” (Halmosy, 1984:24)

A béketárgyaláson résztvevő lengyel delegáció bemutathatta az elképzelését, amely kétféle látásmódot foglalt magába. Az egyik a Roman Dmowski által elképzelt álláspont volt, amely egy kisebb területű homogén nemzetállamot kívánt megvalósítani. A másik a Józef Pilsudski által képviselt elképzelés volt, amelynek értelmében Lengyelország függetlenségének záloga a körülötte elhelyezkedő ugyancsak önálló Ukrajna, Litvánia, és Belorusszia országok lennének, amelyek szerepet kapnának Lengyelország föderációs elképzelésében is. A Pilsudski féle álláspontban az oroszokat nem tárgyalópartnerként, hanem ellenfélként kezelték. Fontos hangsúlyozni, hogy az elképzelés egy kiegyensúlyozott Nyugat-barát magatartást is magában foglalt (Snyder, 2012:187-223).

Józef Pilsudski 1918 és 1921 között számos háborút vívott, amelyeknek köszönhetően az orosz-lengyel határok többször is változtak. 1921-ben Rigában megkötötték a békeszerződést, amelynek értelmében Lengyelország területe jelentősen megnövekedett az eredeti tervekhez, az úgynevezett Curzon-vonallal kialakított keleti határhoz képest. Ennek eredményeképpen Lengyelország egy

homogén soknemzetiségű jelentős etnikai kisebbséggel rendelkező állammá vált. Az így kialakított országhatárok számos további konfliktust eredményeztek. Például az egyik legelhúzódóbb vitát Wilnó és környéke jelentette, amely 1924-ben végül Lengyelország területe maradt. Ukrajnával is hasonlóan feszült volt a helyzet, azonban Ukrajna betagozódott a Szovjetunióba, de ezzel szemben Litvánia a másik két balti állammal együtt a két világháború között elnyerte a függetlenségét (Romsics, 2020:182-189).

A második világháború utáni években a Szovjetunió a kelet-közép-európai térség nagy részét ellenőrzése alá vonta, és szovjetizálta. A nemzetiségi szempontból ez azért volt fontos, mert megszűnt a magántulajdon, valamint az egyházak önállósága, ezáltal pedig a kisebbségi kultúrák is a szovjetek kiszolgáltatottjaivá váltak. Bár a kelet-közép-európai térség népei többször is fellázadt az idegen hatalom és a szovjetrendszer ellen, azonban ezeket mindig súlyosan elfojtották (Romsics, 2020:298-299).

A Szovjetunió felosztásának 1989 és 1991 között végbemenő folyamatának számos történelmi oka van, azonban az egyik legnagyobb jelentőségű ebben a tekintetben, hogy a második világháborút követően a szovjetizált területek nemzeteinek önállósodási törekvése egyre erősebben bontakozott ki egészen az 1980-as évek elejétől kezdődően. Tömeges megmozdulásokra azonban már korábban is sor került, mint például a magyarok esetében 1956-ban, a csehek 1968-ban és a lengyelek 1980-1981-ben mutatták ki az ellenszenvüket a kialakult rendszerrel szemben. Az 1980-as évektől kezdve azonban nemcsak a kelet-közép-európai népek juttatták kifejezésre a birodalmi központtal szembeni elégedetlenségüket, hanem a Szovjetunió más köztársaságaiban is megmozdulások voltak. Gorbacsov, a Szovjetunió elnöke 1988 decemberében az Egyesült Nemzetek Szervezetében tett beszédében bejelentette a kelet-közép-európai térségben állomásozó szovjet csapatok kivonásának megkezdését. Ez azt jelentette, hogy 1989 után sem Lengyelország, sem Magyarország nem számíthatott Moszkva fegyveres segítségére (Romsics, 2020:332-335).

A rendszerváltás Lengyelországban 1989-ben kezdődött meg, február 6. és április 5. között rendezték meg a kerekasztal-tárgyalásokat, amely kompromisszumos megállapodással ért véget. A Szolidaritás elfogadta a félig szabad választások megrendezését. Lengyelországban 1989. június 4-én bonyolították le az első „félszabad” választásokat, amelyen a Szolidaritás hatalmas győzelmet aratott. 1989. július 19-én a lengyel nemzetgyűlés Wojciech Jaruzelski tábornokot választotta meg államfővé (Mitrovits, 2020:253-257).

Össességében az 1989 és 1991 között lezajló rendszerváltás által a Szovjetunió befolyása megszűnt Kelet-Közép-Európában. Ezáltal egy új fejezet kezdődött meg a térségben mind a belpolitikai, mind a külpolitikai viszonylatban egyaránt. Lengyelországban és a régióban is hasonlóan a demokratikus úton újonnan megválasztott elit került a hatalomra, amelynek köszönhetően a nemzetiség kérdése is új alapokra helyeződött (Gerencsér, 2019:201).

Lengyelország szerepe az 1990-es években

A rendszerváltást követően Kelet-Közép-Európa országainak 2004-ig az Európai Unióhoz való csatlakozás és az Észak-atlanti Szerződés Szervezetébe (a továbbiakban: NATO) való felvétel volt az elsődleges célja. Ezt követően a külpolitikai prioritás újrafogalmazódott, ugyanis a hangsúly Kelet-Európa térségére, valamint a Nyugat-Balkán posztkommunista régiójára tevődött át. Az Európai Unió tagjai különösen Lengyelország és Magyarország napjainkban is elkötelezetten támogatják Kelet-Európa, valamint Nyugat-Balkán csatlakozását az unióhoz (Tulmets, 2014:112-114).

A következőkben bemutatom, hogy Lengyelország posztkommunista térséggel fennálló kapcsolatait a szolidaritás vagy a felelősség határozza-e meg. A szolidaritás alatt a demokráciát, az emberi jogokat, valamint a jogállamiságot előtérbe helyező normákat és értékeket értem. A felelősség egyrészt a történelmi identitásra vonatkozik, másrészt pedig a kelet-közép-európai régió

posztkommunista országokkal fennálló kapcsolatára összpontosít (Tulmets, 2014:112-114).

2004 előtt a kelet-közép-európai országok a nyugati szervezetek által támogatott normákat és értékeket népszerűsítették, ezáltal kifejezve azt is, hogy meg akarják osztani a tapasztalataikat a posztkommunista országokkal a demokráciával, a jogállamisággal, az emberi jogokkal, a piacgazdasággal és a kollektív biztonsághoz való áttéréssel kapcsolatban. Ennek eredményeként Kelet-Közép-Európa országai élénken támogatják a NATO-nak, valamint az Európai Uniónak további bővítését (Tulmets, 2014:112-114).

Az 1990-es évek első felében Lengyelország külpolitikai tekintetben elsősorban Oroszországra összpontosított, bár nem hanyagolta el a Fehéroroszországgal és az Ukrajnával fennálló hagyományos kapcsolatait sem. Lengyelország volt az első állam, amely elismerte Ukrajna függetlenségét, és továbbra is támogatta az ukrán törekvéseket az Európai Unióban és a NATO-ban egyaránt. A lengyel nemzet számára döntő fontosságú, hogy az Európai Unió Ukrajnával erős gazdasági és társadalmi kapcsolatot ápoljon és tartson fenn, valamint Európa rendjének és értékeinek kelet felé történő bővítése előtérbe kerüljön. A nyugat-európai országok támogatták Lengyelország fokozottabb keleti elkötelezettségét, mert úgy gondolták, valóban hozzájárul az európai és transzatlanti biztonság előmozdításához. A lengyelek legfőképpen az Európai Unió, valamint a NATO normáinak és értékeinek előmozdítójaként látja szerepét, egy olyan földrajzi területen, amely a 20. század során meghatározó jelentőségű volt. Emiatt a lengyel külpolitikai beszédekben többször is megemlítik a demokráciát, az emberi jogokat és a jogállamiságot, hogy kifejezzék a szolidaritást a Németország és az Oroszország között található országgal (Tulmets, 2014:119-120).

Lengyelország az Egyesült Államok iránti elkötelezettségét sem hanyagolja el, de úgy gondolja, hogy az Európai Unió alkalmasabb arra, hogy aktív szerepet játsszon a régióban, mert a közeli szomszédságban az Unió normái terjednek el. Mivel a lengyelek az Európai Unió határán helyezkednek el, így a keleti

szomszédság „európaivá tétele” stratégiai jelentőségű számára is. A különböző politikai pártok között is széles körű egyetértés van az Európai Unió további bővítésével kapcsolatban, és egyik párt sem ellenzi a nyugat-balkáni, valamint a keleti bővítést (Tulmets, 2014:119-120).

Lengyelország elsőként is úgy gondolja, hogy minden olyan európai ország számára lehetővé kell tenni, hogy csatlakozhasson az Európai Unióhoz, amely megfelel az uniós tagországok által elfogadott kritériumoknak, és átveszi a közösségi vívmányokat. Másodsorban pedig célja a kereskedelempolitika, az uniós vívmányok előtérbe helyeztetése a szomszédságában és főbb kereskedelmi partnereiben (Tulmets, 2014:119-120).

Összességében elmondhatjuk, hogy Lengyelország tekintetében a Nyugat-Balkán és a Kelet-Európa posztkommunista országai közötti kapcsolatok nagyban függenek a kétoldalú társulások és a közös történelem értelmezésétől, amelyek befolyásolják a jelenlegi politikai, gazdasági és társadalmi nézeteket. Lengyelország a szolidaritást a közös értékek alapján, a posztkommunista országokkal szembeni felelősséget pedig a közös történelem alapján fejezi ki. Miközben a Nyugat-Balkán és Kelet-Európa felé irányuló politika megteremti a talajt a politikusok, a civil társadalom és a lakosság közötti konszenzusra, addig Oroszország továbbra is a megosztottság tényezője marad. Az Európai Unió és a NATO csatlakozását követően a Nyugat-Balkán és Kelet-Európa felé irányuló politika folyamatossága figyelhető meg. Ez különösen jellemző az általam vizsgált országra, ahol a közeli szomszédságban való részvétel állandóan képviselte a külpolitikai célokat. A külpolitikai diskurzus változása esetén azonban észre vehetjük a politikai én és a történelmi én közötti kongresszus hiányát (Tulmets, 2014:140-141).

A lengyel-orosz kapcsolat

A független Lengyelország és a Szovjet-Oroszország az elmúlt száz évben kétszer is háborút viselt egymás ellen, először 1919 és -1920 között, másodsor pedig 1939-ben. Ennek köszönhetően a két ország kapcsolata sokszor kedvezőtlenül

alakult. Bár a 2010. április 10-i szmolenszki katasztrófa egy egyedülálló tragédiának tekinthető¹, ennek ellenére az elmúlt évtizedekben kiegyensúlyozott kapcsolat állt fenn. Ugyanis 1992. május 22-én Lech Walesa és Borisz Jelcin aláírta a barátsági és jószomszédi együttműködési szerződést, amelynek értelmében a határok érinthetetlenek, valamint egymás területi integritását, illetve a nemzetek saját sorsukról való döntési jogát is tiszteletben tartják (Tálas & Sz. Bíró, 2010:66).

A rendszerváltást követően, 1989 után a két országban eltérő gazdasági és társadalmi feltételrendszer alakult ki, amely nagy mértékben befolyásolta a két ország kapcsolatát is. Fontos azonban azt is kiemelni, hogy amit Lengyelország komoly problémaként vagy konfliktusként élt meg, az hogyan jelenik meg Oroszország számára, valamint fordítva. Ezeket a tényezőket figyelembe véve a lengyel-orosz konfliktusoknak az elmúlt évtizedekben a következőket tekintjük. Egyrészt az 1989 és 1993 között a szovjet hadsereg Lengyelországból való kivonása körüli tényezőket, illetve 1993 és 1997 között Lengyelország NATO-hoz való csatlakozását. Konfliktust okozott továbbá 2004 és 2008 között Lengyelország európai uniós csatlakozása, valamint 2004 és 2008 között a két ország a kelet-európai országokkal, Litvániával, Ukrajnával, Fehéroroszországgal és Georgiával kapcsolatos politikájához kapcsolódóan. Ide sorolható még 2003 és 2009 között a lengyel energiabiztonsággal kapcsolatos konfliktusok (Tálas & Sz. Bíró, 2010:67).

Napjainkra az előbb felsorolt konfliktusok nagy része lezárult vagy nyugvópontra került, azonban van olyan vitapont is, amely a világ más térségében bekövetkezendő változások révén oldódhat meg. Példaként említhetjük az energiabiztonsággal kapcsolatos kérdéseket, amelyek nemcsak Lengyelország

¹ A tragédia nemcsak Lengyelország számára volt meghatározó, hanem az egész világ legújabb kori történetében is. A lengyelek számára azért fájdalmas, mert a köztársasági elnök és kísérete épp az 1940-es katyni mészárlás 70. Évfordulója alkalmából szervezett megemlékezésre utazott, amikor a szerencsétlenség megtörtént. Tehát ahhoz a helyszínhez igen közel vesztette életét a lengyel politikai elit számos tagja, ahol 1940 tavaszán Sztálin parancsára több mint 21 ezer lengyel tisztet végzett ki a Belügyi Népbiztosság. In: Tálas Péter; Sz. Bíró Zoltán: A lengyel-orosz kapcsolatokról Szmolenszk után, 66. o.

számára meghatározó jelentőségű, hanem egész Európa tekintetében is egyaránt fontos. 2022 szeptemberében Mateusz Morawiecki lengyel miniszterelnök, Mette Frederiksen dán miniszterelnök és Andrzej Duda lengyel elnök részt vettek a Baltic Pipe rendezvényen, ahol átadták azt a vezetékét, amelyen keresztül érkezik az Észak-tenger norvégiai talapzatában fekvő gázmezőből kitermelt, a dániai hálózatba betáplált földgáz Lengyelországba. Ezt a későbbiekben bővebben is kifejtem. Az átadott csővezeték 2022. október 1-től üzemel, összesen 900 kilométer hosszú, ebből 275 kilométer hosszan a Balti-tenger felszíne alatt fut.

Az orosz-ukrán konfliktus ismertetése

Az Oroszországi Föderáció számára mindig is fontos térségnek számított az egykori Szovjetunió területe. Miután az 1990-es évek elején a Szovjetunió felbomlott, pár év szükséges volt ahhoz, hogy Oroszország elfogadja szuverén államként az egykori szovjet tagköztársaságokat. Azonban az nem változott továbbra sem, hogy az orosz külpolitika a posztszovjet térséget továbbra is saját különleges befolyási övezetének tekinti. Az előbbi tényezőnek és az egyre fokozódó nemzetközi konfliktusoknak köszönhetően már a 2000-es évek elején egyértelműen megjelent az orosz biztonság- és védelempolitika hivatalos dokumentumaiban a posztszovjet térség országaihoz való különleges, erősen „biztonságiasított” viszony (Rácz, 2020:8-24).

A katonai biztonság szempontjából egyre jobban kiélesedett helyzet kezdő jelének tekinthető a 2008 áprilisában megrendezett bukaresti NATO csúcstalálkozó, amelyen bejelentették, hogy Grúzia és Ukrajna az előbbieken említett szervezet tagjává fog válni. A nyilatkozat egyáltalán nem kedvezett Oroszországnak, ugyanis ez azt jelentette volna, hogy a NATO erőteljesebben megjelenik a közvetlen szomszédságában, ugyanis 2004-től a balti államok felvételével ez már részben megvalósult (Rácz, 2020:8-24).

A 2008. augusztus 8. és 13. között lezajlott grúziai konfliktusban Oroszország egyoldalúan elismerte a két szakadár terület Abházia és Dél-Oszétia

függetlenségét. Ezáltal pedig, de facto lehetlenné tette, hogy Grúzia a következő években csatlakozhasson a NATO-hoz. A katonai szövetség csatlakozásának alapvető kritériuma, hogy az adott ország területe felett teljes katonai ellenőrzéssel rendelkezzen. 2010-ben Ukrajna élére Viktor Janukovics került, és a NATO-hoz való csatlakozás hivatalosan lekerült a napirendről. 2010 áprilisában Dmitrij Medvegyev orosz elnök és Viktor Janukovics aláírták a harkivi megállapodást, amelynek értelmében Ukrajna 2042-ig gázárkedvezményt kap, és cserébe az orosz Fekete-tengeri Flotta a Krím-félsziget kikötőiben állomásozhat (Rácz, 2020:8-24). 2013 őszére az Európai Unió és Ukrajna Társulási megállapodást készítettek elő, amelyet Vilniusban írtak volna alá. Ennek ellenére Viktor Janukovics bejelentette, hogy Ukrajna még sem hajlandó aláírni azt. 2013. december 1-jén több százezer ember vonult utcára, hogy az előbb említett döntés ellen tüntessenek. Ukrajnában egyfajta forradalom alakult ki, amelynek legélesebb helyzetének a 2014. februári lövöldözés tekinthető, amikor is a tüntetők ellen éles fegyvereket is alkalmaztak. Ukrajna vezetője, Viktor Janukovics a Krím-félszigetre menekült. Kijevben egy ideiglenes radikális nacionalista kormány alakult meg. Ezt követően Oroszországban megszületett a döntés a Krím-félsziget annektálásáról. 2014. február 22-ről 23-ra virradóra Oroszország megszállta a Krím-félszigetet. Az akció gyors és sikeres volt, amely elsősorban az átmeneti ukrán kormány kezdeti nehézségeinek köszönhető. 2014. március 18-án Oroszország hivatalosan is annektálta a Krím-félszigetet (Rácz, 2020:8-24).

Miután Oroszország aláásta és destabilizálta Ukrajna területi integritását, az Európai Unió legelőször 2014. március 17-én alkalmazott egyedi korlátozó intézkedéseket az oroszokkal szemben. Az intézkedések különféle típusúak voltak. Példaként említhető a diplomáciai lépések, a Krímmel és a Szevasztopollal fennálló gazdasági kapcsolatokat érintő korlátozások, a gazdasági szankciók, valamint a gazdasági együttműködést érintő korlátozások. A diplomáciai lépések tekintetében 2014-ben elmaradt az Európai Unió és az Oroszország közötti csúcstalálkozó. A Krímmel és a Szevasztopollal fennálló gazdasági kapcsolatokat

érintő korlátozások közé tartoznak, hogy az említett területekről származó termékeket tilos behozni az unió területére, valamint egyes termékekre és technológiákra exporttilalom vonatkozik. Ezt az intézkedést 2020. június 18-án a Miniszterek Tanácsa 2021. június 23-ig meghosszabbította.

2021-ben Oroszország folyamatosan megerősítette a katonai jelenlétét a kelet-ukrajnai határ orosz oldalán, amely aggodalmakat keltett mind Ukrajnában, mind pedig Európában egyaránt. 2022. február 21-én Vlagyimir Putyin orosz elnök elismerte független entitásként Ukrajna Doneck és Luhanszk régiójának nem kormányzati ellenőrzés alatt álló területeit, majd orosz csapatokat küldött ezekre a területekre. Oroszország 2022. február 24-én inváziót indított Ukrajna ellen.

Oroszország inváziója nemcsak Lengyelországot döbbsentette meg, hanem az egész világot is. Ennek tükrében egy rövid betekintést nyújtok, hogy az Európai Unió hogyan reagált a katonai jelenlét megerősítésére, majd az azt követő invázióra.

Az Európai Unió határozottan elítéli az Oroszország által indított Ukrajnával szembeni agressziót. Továbbá elítéli azt is, hogy a Belarusz Köztársaság részt vesz az oroszok által végrehajtott katonai agresszióban. Az Európai Tanács és az Európai Unió Tanácsa 2022. februárja óta folyamatosan ülésezik azzal a céllal, hogy megtárgyalja az ukrajnai helyzet különböző vetületeit. Az uniós vezetők számos alkalommal felszólították Oroszországot, hogy haladéktalanul szüntesse meg a katonai jelenlétét a korábbiakban említett területeken, valamint tartsa tiszteletben Ukrajna területi integritását, szuverenitását és függetlenségét.

Az Európai Unió a katonai agresszióra válaszul jelentős mértékben kiterjesztette az Oroszországgal szembeni szankciókat, valamint számos személyt és szervezetet vett fel a szankciós jegyzékbe, illetve példa nélküli intézkedéseket fogadott el. Az uniós országok egységesen léptek fel, humanitárius, politikai, pénzügyi és katonai támogatást nyújtanak Ukrajnának. Az Európai Tanács több alkalommal is elítélte a polgári lakosság elleni megkülönböztetés nélküli támadásait, valamint hangsúlyozta a nemzetközi humanitárius jog tiszteletben

tartását. Az uniós vezetők hangsúlyozzák, hogy a háborús bűncselekményekért mind Oroszországot, mind pedig a Belarusz Köztársaságot felelősségre fogják vonni.

Az Európai Unió számos szankciót fogadott el az Ukrajna elleni példátlan és provokáció nélkül indított orosz katonai támadásra. A szankciók elsődleges célja, hogy Oroszország gazdasági bázisát gyengítsék, valamint megfosszák az oroszokat a kritikus technológiáktól és piacoktól, továbbá, hogy jelentősen korlátozzák a hadviselésre irányuló képességeiket. A szankciónak eddig nyolc csomagja ismert. Az első csomag a tőke és a pénzügyi piacaihoz kötődik, valamint az ehhez kapcsolódó szolgáltatásokhoz való hozzáférésre vonatkozó korlátozásokat foglalja magába. A második csomag a vízumkönnyítési rendelkezések felfüggesztését tartalmazza. A harmadik csomag az uniós légtér lezárását foglalja magába minden orosz légi jármű előtt, valamint az Orosz Központi Bankkal folytatott tranzakciók tilalmát, illetve hét orosz bank kizárását a SWIFT-rendszerből. A negyedik csomag az ügyletekre és a hitelminősítési szolgáltatásokra, valamint az orosz energiaágazatba irányuló új beruházások tilalmára tér ki. Az ötödik csomag a szénre, az uniós kikötők lezárására, illetve az orosz és belarusz közötti fuvarozók Európai Unióba való belépésének tilalmát foglalja magába. A hatodik csomag a nyersolaj és finomított kőolajtermékek behozatalának tilalmára tér ki, valamint további orosz és egy belarusz bankot zár ki a SWIFT-rendszerből. A hetedik csomag az orosz eredetű arany behozatalának tilalmát tartalmazza, valamint a kettős felhasználású termékek exportellenőrzésének megerősítését vonja maga után. A nyolcadik csomag a fegyverek, polgári célú tűzfegyverek, lőszer, katonai járművek és katonai jellegű felszerelések kereskedelmének tilalmát tartalmazza. Az Európai Unió nemcsak Oroszországgal szemben fogadott el szankciókat hanem Iránnal szemben is, amelyek iráni személyekre, valamint iráni szervezetekre vonatkoznak.

Mindezek mellett az Európai Unió folyamatosan támogatja Ukrajnát. Példaként említhető a menekültek befogadása, a humanitárius segélyek nyújtása, a polgári

védelem támogatása, a makroszintű pénzügyi támogatása a stabilitás előmozdítás érdekében, valamint 3,1 milliárd euró nyújtása az ukrán fegyveres erők támogatására.

Az Ukrajna elleni orosz invázió a világot nem csak „megdöbbenetete”, hanem egy hatalmas zavart is keltett a globális piacokon. A tüzelőanyagok világpiaci árai rekordszintre emelkedtek. A háború az energiaellátás biztonságát is veszélyezteti, így különösen fontos kitekintést nyújtani Lengyelország energetikapolitikájára is.

A lengyel energetikapolitika

Az energetikai viták nem csak az elmúlt évtizedeket, hanem a mindennapjainkat is jelentősen meghatározzák. Az előbbieket miatt, valamint Lengyelország regionális hatalmának vizsgálati szempontjából elengedhetetlennek találom e kérdéskör bővebb bemutatását.

Lengyelországban az elsődleges energiafelhasználás tekintetében a gázrésztesedés még a 15%-ot sem éri el, a gázszükségleteinek harmadát saját kitermeléséből tudja fedezni. A fennmaradó 70% körüli importigénynek a kielégítése sem kizárólag Oroszországtól függ. Mindezek ellenére az elmúlt évtizedekben Lengyelország úgy érezte, hogy az oroszokkal szembeni kiszolgáltatottsága a gáz terén súlyos biztonsági kockázatot jelent. Az energetikai kérdések már az 1990-es években megmutatkoztak a két ország között. A lengyelek attól tartottak, hogy az energiatüggőségük az oroszoktól túlságosan erőssé válik, s ez lehetővé teszi Oroszország számára, hogy monopolhelyzetét kihasználva a gazdasági területeken kívül is érvényesítse befolyását. Az orosz vezetés legfőbb célja az volt, hogy fenntartsa piacvezető helyzetét a régióban és ellenőrzését az energetikai infrastruktúrában. A két ország közötti komolyabb viták az 1990-es években kezdődtek el. A két fél 1996. szeptemberében írta alá azt a 25 évre szóló szerződést, amely 250 milliárd m³ gáz szállítását foglalta magába. A Jamal-1 szerződés, azonban csak részben valósult meg, ugyanis a tervezett két vezeték közül csak egy készült el 1999-re. A további tárgyalások során azonban a második

vezeték lefektetésével kapcsolatban lefektetéséről nem tudtak megállapodásra jutni. 2001-re véglegesen eldőlt, hogy a Jamal-1 szerződés második tervezett vezetékének megépítése nem fog megvalósulni. A lengyelek Kijev érdekeire hivatkozva zárkóztak el a második vezetékág telepítésétől. Ezt követően a lengyel kormányok politikai beállítottságától függött a gáz kérdésének állandó napirenden tartása (Tálas & Sz. Bíró, 2010:75-78).

2004-től Lengyelország aktívan bekapcsolódott az Európai Unió energetikai vitáiba. A viták során a lengyelek fő célja az Oroszországtól való energiafüggőség javítása volt, illetve a kelet-közép-európai országok biztonságának percepciója. A lengyel-orosz energetikai viták élességét a 2010-es években kettő fontos energiapiaci változás befolyásolta meghatározó mértékben. Egyrészt a cseppfolyós gázkínálat bővülése következtében, hiszen például Katar önmagában 167 milliárd m³ gáz cseppfolyósítására képes. Másrészt a gázpiacon a 2009-ben megjelenő technológiai áttörés, amely az Egyesült Államokban a palagáz kitermelését tette hatékonyabbá és olcsóbbá. A palagáz kitermelésének elsajátítását követően az európai energetikapiac teljesen átrendeződhet, ugyanis a kontinensen számos országban elérhető alternatíva, mint például Németországban, Franciaországban és Lengyelországban is (Tálas & Sz. Bíró, 2010:75-78).

Lengyelország szempontjából a Norvégiával való együttműködés az energiaszektoron belül rendkívül fontos szerepet töltött be az elmúlt években. 2016-ban Lengyelország úgy döntött, hogy elindítja az Északi Kapu projektet, amelynek célja a lengyel gázpiac és a norvég kontinentális talapzat gázlelőhelyeinek összekapcsolása. Ezzel a projekttel Lengyelország először is az orosz gázellátástól akar függetlenedni, másodsor pedig csökkenteni kívánja az energiabiztonságra nehezedő politikai kockázatokat. A lengyel-norvég együttműködésben egy kölcsönös érdek húzódik. Ugyanis míg Lengyelország számára a biztonság a fontos, addig Norvégia számára a lengyel piac folyamatos fenntartása és bővítése a hangsúlyos. Ennélfogva a gázszektor tekintetében kötött

megállapodások mindkét ország számára előnyökkel járhatnak, és mindkét fél számára előnyös együttműködést ígérnek (Gawlikowska-Fyk, Godzimirski, 2017:1-7).

Ahogy már a korábbiakban említettem, Oroszország nagymértékben befolyásolja az Európai Unió gázimportját. 2017-ben az Unióban felhasznált földgáz 69%-át kellett importálni. Ez a mérték a szakértők szerint 2050-re 86%-ra emelkedhet, mivel a fogyasztás és a csökkenő belső termelés közötti szakadék egyre inkább növekszik. Ennek köszönhetően az Európai Uniónak folyamatosan foglalkoznia kell azzal a kérdéssel, hogy honnan lehet további gázmennyiséget importálni. 2015-ben a két külső beszállító Oroszország és Norvégia tette ki az Unió importjának 74,8%-át. Oroszország továbbra is a legfontosabb gázszállító az Európai Unió számára, azonban az uniós energetikapolitikában, valamint a kül- és biztonságpolitikában ez egy rendkívül nagy kockázatot jelentő tényező. A korábbiakban részletesen taglalt orosz fellépés Ukrajnában megtörte azokat az alapvető jogi és politikai elveket, amelyek megalapozták Európa békés fejlődését a hidegháború vége óta (Gawlikowska-Fyk, Godzimirski, 2017:1-7).

Norvégiának érdekében áll, hogy Kelet-Közép-Európában egyre nagyobb befolyást szerezzen az energiapiac területén. Az elmúlt években megkezdtek a gázszolgáltatást Litvánia és Ukrajna felé, valamint komoly tárgyalásokat folytatott Lengyelországgal és más kelet-közép-európai országokkal is egyaránt. Fontos azonban továbbra is, hogy az energiaellátás diverzifikálására irányuló terveknek több változatú megközelítésen kell alapulniuk, amelyben a Norvégiából származó további gázszolgáltatás csak az egyik lehetséges energiaszerkezeti jellemző. Lengyelország a hetedik legnagyobb gázfogyasztó az Európai Unióban. A lengyel hivatalban lévő gázszolgáltató, a Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo és az orosz Gazprom 1996-ban aláírt hosszútávú szerződése évente legfeljebb 10,2 milliárd m³ gázszállítást tartalmaz (Gawlikowska-Fyk, Godzimirski, 2017:1-7).

Az energiabiztonság és különösen az ellátás biztonsága a gázszektorban mindig is Lengyelország energiapolitikájának legfőbb problémája volt. A probléma

megoldására a lengyelek a gázellátás és a szállítási útvonalak diverzifikálásának politikájába kezdtek. Lengyelország 2011 óta képes az Európai Unió országaitól a Cseh Köztársasággal és Németországgal összekötő rendszereken keresztül gázt fogadni, amelyen keresztül 2015-ben az ország 1,2 milliárd m³-t importált. A Świnoujście-i LNG terminál 2015 óta működik, amelynek befogadóképessége 5 milliárd m³, és az első rakomány Norvégiából érkezett. Ugyanakkor Lengyelország a szomszédjaival együtt a közös érdekű uniós projektek keretében új gázösszekötők építését tervezi Csehországgal, Szlovákiával, Litvániával és Dániával, valamint az Ukrajnába vezető új gázvezetékek létesítését is tervezik. Horvátország és Lengyelország vezetői által 2016-ban elindított Három Tengeri Kezdeményezés minden bizonnyal segíthet a beruházási és diverzifikációs igények kielégítésében (Gawlikowska-Fyk, Godzimirski, 2017:1-7).

Összességében megállítható, hogy a lengyelek jelentős eredményt értek el az energiabiztonság területén. A Lengyelország és a Norvégia közötti gázösszekötő együttműködések és megállapodások további kölcsönös előnyöket jelentenek mindkét ország számára. Ezért az Északi Kapu koncepciója, amely egy gázvezeték Dániába, a dán belső hálózat kiterjesztése és egy másik vezeték Dániától Norvégiáig áll jelenleg a lengyel-norvég együttműködés középpontjában. Mivel az egész projektet 10 milliárd m³ norvég gáz behozatalára tervezték, várhatóan más kelet-közép-európai országokat is kiszolgál majd (Gawlikowska-Fyk, Godzimirski, 2017:1-7).

Lengyelország számára az Északi Kapu projekt mind infrastrukturális, mind pedig piaci jelentőséggel is bír. Egyrészt stabilitást, másrészt pedig szilárdabb ellenőrzést biztosít a lengyelek számára. A projekt az új gázellátást ösztönzi a lengyel piac tekintetében, valamint lehetőséget teremt az új kereskedelmi kapcsolatok megnyitására a régióban. A projekt, amely a lengyel gázhálózat norvég gázlelőhelyekkel való összekötését valósítja meg Dánián keresztül, évek óta a lengyel energiapolitika fő eleme, azonban 2001-ben és 2006-ban különböző politikai és gazdasági okok miatt nem valósult meg. Az elmúlt években

ugyanakkor egyre nagyobb jelentőséget kapott, amelynek három fő oka van. Elsőként Lengyelország valóban érdekelt abban, hogy diverzifikálja gázimportját, másodsorra a lengyelek aktívan jelen vannak Norvégia energetikapolitikájában, illetve harmadszorra pedig Lengyelország kapu lehet más kelet-közép-európai országok gáz ellátásában is (Gawlikowska-Fyk, Godzimirski, 2017:1-7).

A korábbiakban már említett 1996 szeptemberében kötött Jamal-1 szerződés, amely egy hosszútávú gázmegállapodás Lengyelország és Oroszország között 2022. december 31-én jár le. A Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo azonban elutasítja a szerződés meghosszabbítását, mert a fő cél a minél biztonságosabb gázellátás megteremtése. Ezért az Északi Kapu projekt időzítése szoroson össze van hangolva az orosz szállítmányokra vonatkozó hosszútávú szerződés felmondásával. A Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo előrejelzése szerint 2023-tól 2027-ig a lengyel gázkereslet a jelenlegi 19 milliárd m³-ről 23 milliárd m³-re nő. Ennek köszönhetően a lengyel energiapiaci vállalatok nagymértékben jelen vannak a norvég piacon, egyrészt a részvények vásárlásával, másrészt számos kutatási engedély birtoklásával. Végül, az Északi Kapu megnyitásának gondolatát a korábbiakban említett 2006-os és 2009-es gázválság tanulságait is megerősíti. Lengyelország fokozatosan, de ennek következtében folytatta diverzifikációs politikáját és ezzel biztosította az alternatív ellátást az egész régióban. Miután megnyitotta az első összekötőket az Európai Unió országokkal, a lengyelek importkapacitása majdnem megduplázódott és az exportkapacitása is jelentősen megnőtt a déli, illetve a keleti irányba egyaránt (Gawlikowska-Fyk, Godzimirski, 2017:1-7).

Összeségében megállapíthatjuk, hogy Norvégia továbbra is az Európai Unió fontos energetikapolitikai partnere, ugyanis évek óta építi a kapcsolatait és képviseli az alapvető értékeket az unión belül. A norvégok teljes mértékben kiszámítható partnerek, ez különösen fontos azoknak az országoknak, amelyek az Oroszországból érkező szállításokat kívánják kiváltani, mint például Lengyelország. A lengyelek Oroszországgal kapcsolatos tapasztalatai alapján,

példaként említhető a Krím-félsziget annexiója, amely megmutatta, hogy a beszállító és a vevő közötti kapcsolat egy bonyolult s nem egy hétköznapi üzleti viszony. Ezzel szemben a Lengyelország és a Norvégia közötti kapcsolatban valóban lehetőség nyílik a mindenki számára előnyös együttműködésre, beleértve akár további kelet-közép-európai országokat is. Mint azt már korábban említettem, Norvégia belépett a lengyel piacra, és érdeke, hogy fenntartsa és megerősítse az eddig kialakított pozícióját, amely azt jelenti, hogy az Északi Kapu projekt mindkettő fél gazdasági céljainak legnagyobb prioritása (Gawlikowska-Fyk, Godzimirski, 2017:1-7).

ÖSSZEGZÉS

Tanulmányom során bemutattam az elméleti keretrendszert, valamint az elemzés módszertanát, majd hosszabban vizsgáltam Lengyelország történelmi előzményeit, Lengyelország szerepét az 1990-es években, a lengyel-orosz kapcsolatokat, valamint a lengyel energetikapolitikát.

Lengyelország történelmi múltjának eseményei kiválóan megalapozták a 20. századi lengyel politikusok, államférfiak és költők célját, amely egy egységes és független lengyel nemzetállam létrehozása volt. A 20. század második felében a szovjetizálás miatt az előbbieken említett elképzelés bár hanyatlani látszott, azonban az 1989 és 1991 között végbemenő rendszerváltásnak köszönhetően felélénkült, és új alapokra helyeződött a lengyel nemzetiség kérdése.

Az 1990-es években Lengyelország fő célja a NATO-hoz és az Európai Unióhoz való csatlakozás volt. Ennek köszönhetően a 2004-es év meghatározó jelentőségű volt nemcsak Lengyelország, hanem az egész kelet-közép-európai térség számára is. A sikeres uniós csatlakozást követően a külpolitikai hangsúly Kelet-Európára és a Nyugat-Balkánra helyeződött át, azzal a céllal, hogy a régióban az uniós vívmányokat előtérbe helyezték. Lengyelország számára elsősorban Kelet-Európa vált domináns térséggé, egyrészt, mert e tekintetben egy „hidat”

képezhet Oroszország és a nyugati világ között, másrésről pedig megmutathatja a kiemelkedő regionális szerepét.

A lengyel-orosz kapcsolatokat már a 20. század első évtizedeiben egymás ellen megvívott háborúi jelentősen meghatározták. A II. világháborút követően a szovjetizálás tovább mélyítette a lengyel-orosz kapcsolatok kedvezőtlen helyzetét. Az 1989 és 1991 között végbemenő rendszerváltás azonban pozitívan hatott a két ország kapcsolataira, olyannyira, hogy aláírtak egy barátsági és jószomszédi együttműködési szerződést is. A 2014 utáni időszakban, azonban ismételten megromlott Lengyelország és Oroszország kapcsolata, ugyanis a lengyel állam teljes mértékben elítéli az Ukrajnával szembeni orosz agressziót, amely napjainkban is tart. Ennek köszönhetően Lengyelország a kelet-közép-európai régióban elfoglalt helye felértékelődött, és regionális hatalma kiteljesedni látszódik.

Lengyelország energetikapolitikájában az Oroszországgal fennálló kapcsolatok meghatározó szerepet játszanak. Miután az oroszok 2014-ben annektálták a Krím-félszigetet, majd 2022-ben katonai agressziót hajtanak végre Ukrajnával szemben, az Európai Unió folyamatosan erős szankciókkal lép fel Oroszországgal szemben. Az eseményeket követően Lengyelország kiemelkedően kereste az „új” utakat a gázellátás tekintetében, hogy minél jobban és minél hamarabb függetlenedni tudjon az energetika területén az oroszoktól. A lengyelek Norvégiában találták meg azt az üzleti partnert, akik nemcsak az uniós normákat és értékeket képviselik, hanem teljes mértékben kiszámítható partnerek is.

Ezek alapján úgy vélem, hogy Lengyelország szerepe egyre jelentősebbé válik, de nem csak a kelet-közép-európai régió belül, hanem az egész világ számára is. Egyrészt elsődleges segítséget nyújthat a jelenlegi orosz agresszió ellen Ukrajnából menekülő személyek számára, valamint támogathatja az Európai Unió által nyújtott humanitárius segélynyújtásokat. Másrészt pedig a Norvégiával ápolt kiváló kapcsolata által jó üzleti partner és közvetítő lehet a kelet-közép-európai országok számára az energetikapolitika kérdéseiben.

Lehetséges további kutatási irány az orosz katonai agresszió hatása a lengyel energiapolitikára, illetve energiabiztonságra, amely jelen tanulmány szűkös keretein belül nem tárgyalható részletesebben. További lehetséges kutatási irány a norvég-lengyel együttműködés lehetőségeinek megvizsgálása, valamint annak hatásai az európai energetikapolitikára.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Hivatalos dokumentumok

1. Arms Control Association: Russia's Military Doctrine. <https://www.armscontrol.org/act/2000-05/russias-military-doctrine>
2. Gawlikowska-Fyk, A. & Godzimirski, J. M. 2017. Gas Security in the Pipeline – Expectations and Realities, *PISM Policy Paper*, No. 2 (155), 1-7.
3. Gerencsér, T., Grad, M. & Mitrovits, M. 2019. *Magyar zászló a Visztula felett. Magyar-lengyel kapcsolatok a magyar diplomácia szemével*. Budapest: Országház Könyvkiadó.
4. Halmai, P. 2020. Európai Gazdasági Integráció. Budapest: Dialóg Campus.
5. Halmosy, D. 1983. *Nemzetközi szerződések 1918-1945*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó-Gondolat Könyvkiadó.
6. Mitrovits, M. 2020. *Tiltott kapcsolat, A magyar-lengyel ellenzéki együttműködés 1976-1989*. Budapest: Jaffa Kiadó.
7. Rác, A. 2020. Oroszország biztonságpolitikai törekvései a posztszovjet térségben. *Védelmi Tanulmányok*, Budapest, 2020/3. 8-45.
8. Romsics, I. 2020. *Nemzet, Nemzetiség és Állam*, Budapest: Helikon kiadó.
9. Snyder, T. 2012. *Véres övezet, Európa Hitler és Sztálin szorításában*. Budapest: Park Könyvkiadó.
10. Steinmo, S., Thelen, K. & Longstreth, F. (eds) 1992. *Structuring politics. Historical institutionalism in comparative analysis*, Cambridge: Cambridge University Press.
11. Tálas, P. & Sz. Bíró, Z. 2010. A lengyel-orosz kapcsolatokról Szmolenszk után. *Nemzet és Biztonság*, 2010, május. 66-81.
12. Tulmets, E. 2014. *East Central European Foreign Policy Identity in Perspective*. London: Springer.

Felhasznált linkek

13. Európai Tanács és az Európai Unió Tanácsa: Az EU válasza Oroszország Ukrajna elleni inváziójára. 2022. (online) Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eu-response-ukraine-invasion/#how> (Az utolsó letöltés ideje: 2022.11.28. 20:00)

ISSN 2630-886X

18 57

BGE